Floravåktarna i Skåne Rapporterar

Sandnejlika i Skåne

Kjell-Arne Olsson

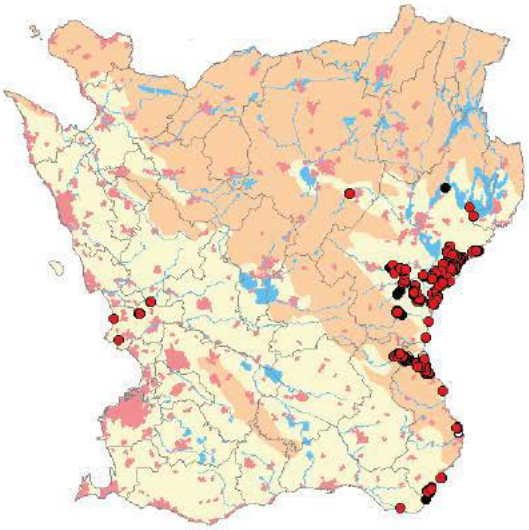
Bild 1. Sandnejlika *Dianthus arenarius* har rika förekomster vid Torparbron i Brösarp. Foto: Åke Svensson.

Sandnejlika – paradisets blomma! Så är det åtminstone på Täppet i de norra delarna av Åhus där gatunamn som Evavägen, Adamsvägen, Paradisvägen, Fikonstigen (och dessvärre även Ormvägen) tydligt visar var man befinner sig. Ja, får man tro äldre Åhusbor, som berättat att stora delar av området en gång i tiden var ett blommande hav av sandnejlika, då måste detta förvisso ha varit ett paradis för alla naturvänner. Området började bebyggas i början av 1960-talet och idag är det bara ett antal restbestånd som minner om hur det en gång var. Att det före exploateringen utan tvivel varit ett överflöd av sandnejlika här, kan man förstå av att det än idag finns små tuvor av sandnejlika på många av de plättar som hyser något som påminner om naturlig vegetation. Även om exploateringen fortsätter och bestånd av sandnejlika försvinner varje år, är Täppet tillsammans med Horna Fure och Rinkaby skjutfält fortfarande ett av de lokal- och individrikaste områdena i Skåne.

På grund av alla nya villakvarter och trafikleder är de norra delarna av Åhus nog det område där sandnejlika minskat allra mest det senaste halvseklet. Ett annat område där nejlikan gått kraftigt tillbaka under samma tid är västra Skåne. Här har den haft ett 10-tal närbelägna lokaler i de sandiga områdena sydost om Landskrona. Idag återstår endast fyra lokaler. Uppodling, igenväxning och konstgödning kan förmodas ha bidragit till detta försvinnande. Dock är det glädjande att åtminstone tre av lokalerna förefaller livskraftiga. På både Järavallen i Hofterup och på Karaby backar i Västra Karaby – bägge naturreservat – förekommer sandnejlikan med drygt 100 tuvor och på den allra rikaste lokalen, en torrbacke vid Ekeshögarna i Norrvidinge, kunde närmare 700 tuvor noteras 2010. Den

Bild 2. Sandnejlika *Dianthus arenarius*.
Foto: Torgny Roosvall.

Karta 1. Sandnejlika *Dianthus arenarius* i Skåne 2010.
● = återfunnen. ● = inte återfunnen.

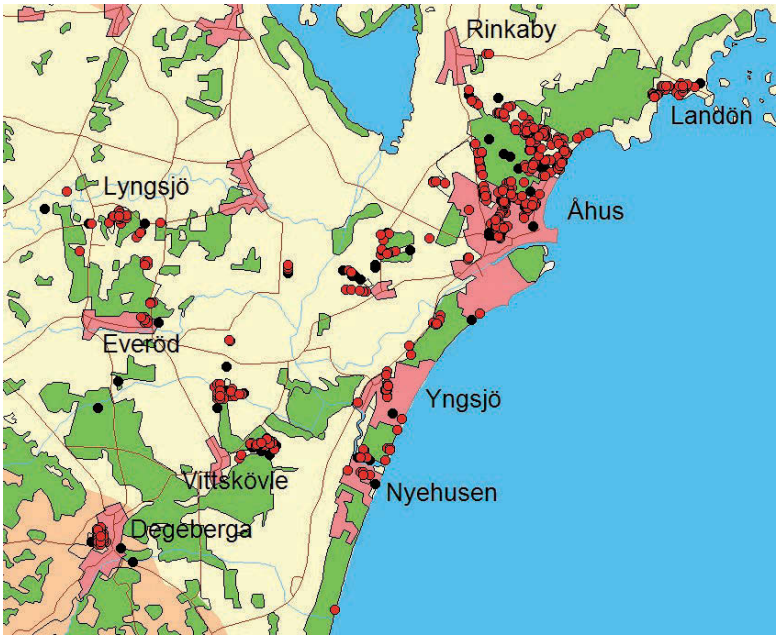
lilla lokalen vid Villa Salthög i Löddeköpinge är emellertid mycket individfattig. Här fanns bara 25 blommande stjälkar i fjol.

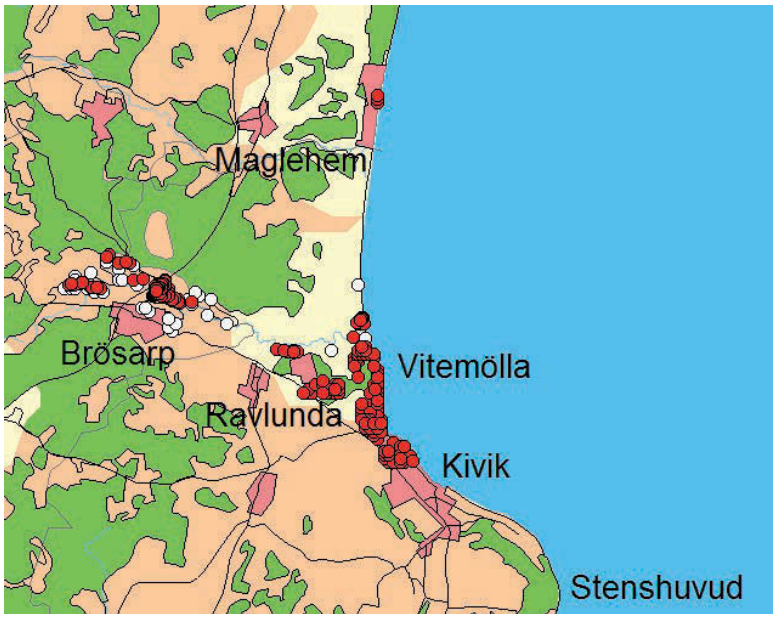
Sandnejlikan har sina rikaste förekomster i östra Skåne där de södra delarna av Kristianstads kommun (karta 2) intar en särställning tillsammans med Verkeåns dalgång från Brösarps norra backar till mynningen vid Haväng och utmed kusten söderut till Kivik (karta 3) i Tomelilla och Simrishamns kommuner. I Kristianstad finns särskilt ymniga förekomster t.ex. på de kustnära, sandiga betesmarkerna vid Landön och på Rinkaby skjutfält. Längre in i landet finns rika förekomster på sandmarkerna vid Lyngsjö, Everöd, Lyngby och Degeberga samt i de glesa sandtallskogarna vid Vittskövle. I Tomelilla och Simrishamn är exempelvis Brösarps Norra backar, Torparbron, Klammersbäck, Haväng, Vitemölle strandbackar och Kiviks marknadsplats klassiska och välkända lokaler för sandnejlika. På många av dessa lokaler kan den ses med 1000-tals tuvor som under försommarens blomningstid bildar vita ”snödrivor”. I dessa trakter förefaller sandnejlikan överlag hålla sina ställningar väl.

Förutom i de kärnområden som nämnts finns sandnejlika på spridda lokaler utmed den skånska sydostkusten. Vackra och rikblommiga bestånd finns exempelvis vid Tobisvik i Simrishamn, Norrekås i Östra Hoby och Borrby strandbad i Borrby. Landets nordligaste förekomster utgörs av ett par små och individfattiga lokaler i Kristianstad och Hässleholm. Invid Ivösjön växer ett par 10-tal tuvor på Kjugekull och en tuva vid Knutehusen på gränsen till Bromölla kommun. En igenväxande gravhög vid Lövhall i Österslöv gällde tidigare som den allra nordligase lokalen i landet

Tabell 1. Antal hektarrutor med och utan sandnejlika *Dianthus arenarius* i Skåne 2010.

	Antal ha-rutor
1–9 tuvor	167
10–99 tuvor	186
100–999 tuvor	173
>1000 tuvor	17
Inte återfunnen	72
Inte besökta	39
Totalt med fynd	543
Varav nya noteringar	362

Karta 2 och 3. Sandnejlika *Dianthus arenarius* i utvalda delar av östra Skåne 2010.

● = återfunnen.

● = inte återfunnen.

O = inte besökt 2010.

för sandnejlika. På gravhögen, omgiven av en ung granplantering, visade Märta Malmer mig några få och taniga exempar av sandnejlika i början av 1990-talet. Idag har granskogen vuxit sig hög och mörk och den solälskande sandnejlikan är självfallet borta (liksom en mängd andra skyddsvärda växter som en gång fanns på de omgivande torra och kalkrika naturbetesmarkerna). Hur det så sent som på 1970-talet såg ut i området kan man få en aning om om man besöker Lövhall, än i dag en besöksvärd botanisk lokal som en gång i tiden var en fin lokal för bl.a. fältnocka. Nu är det istället ett sandstäppsfragment vid Lommarp vid Vinslöv som hyser vår nordligaste förekomst av sandnejlika. 2010 kunde omkring 60 tuvor noteras här.

Bild 3 och 4. Sandnejlika *Dianthus arenarius* vid Lyngsjö kyrka. All hänsyn till den rara växten är välkommen! Foton: Torgny Roosvall.

Att vi idag har en så detaljerad kunskap om sandnejlikans förekomster i landskapet beror på att Lunds Botaniska Förening i fjol tog initiativ att inventera arten i hela Skåne. Under några sommarmånader var ett stort antal floraväktare ute och tog ut koordinater och räknade tuvor för glatta livet. De lokaler varifrån sandnejlika noterats under Projekt Skånes flora skulle besökas och arten återfanns på merparten av dessa lokaler och därtill i ett stort antal nya hektarrutor, de flesta i nära anslutning till redan kända förekomster. Ett antal lokaler, i framför allt Verkeåns dalgång, blev aldrig besökta i fjol utan återstår att kompletteras under den växtsäsong som snart stundar. Emellertid noterades sandnejlika från mer än 500 hektarrutor 2010, varav många visade sig vara förvånansvärt individrika. Ja, sammanlagt räknades det in sammanlagt 78 094 tuvor i fjol! Denna siffra ska naturligtvis tas med en stor nypa salt. (Inom floraväkteriet finns det många räknesätt, säkert mer än de fyra vi är vana vid!) Dock visar den att sandnejlika är en art som fortfarande har många och livskraftiga förekomster i vårt landskap.

Sandnejlika är en art med en östlig utbredning i Europa. Den brukar delas upp i fyra underarter där nominatunderarten ssp. *arenarius* endast förekommer i Skåne och på några få lokaler i Baltikum. Sandnejlikan är fridlyst, rödlistad som Starkt hotad (EN) och upptagen i EU:s habitatsdirektiv. Därför är det en art som intar en mycket speciell ställning i den skånska floran vilket gör det angeläget att prioritera den i vårt floravårdsarbete. De skånska sandmarkerna, och då inte minst den hotade vegetationstypen sandstäpp, har kommit i fokus i det skånska naturvårdsarbetet under senare år. T. ex. arbetar Kristianstads kommun aktivt med att vitalisera igenväxande trädesmarker i och kring Åhus genom plöjning och harvning och på liknande sätt driver Pål-Axel Olsson vid Ekologiska institutionen i Lund ett projekt med konkreta åtgärder på flera östskånska sandstäppslokaler. Vidare håller ett åtgärdsprogram för sandstäpp på att tas fram genom länsstyrelsens försorg och man kommer inom kort även att ansöka om medel från EU:s miljövårdsfond Life+ Nature för arbete med sandmarker inom Natura 2000-områden.

Det är mycket glädjande att den inventering vi genomfört visat att sandnejlika fortfarande har rika och livskraftiga förekomster i Skåne. Detta gör, tillsammans med pågående åtgärder samt projekt som förhoppningsvis kommer att starta de närmaste åren, att vi med tillförsikt kan se an sandnejlikans framtid i vårt landskap. För visst känns det angeläget att vår fransiga skönhet även framledes får skämma bort oss med vita, väldoftande drivor under varma och soliga försommardagar.

Tack
alla floraväkare som lagt ner ett enormt arbete med att inventera sandnejlika 2010. Än en gång har ni gjort en fantastisk insats!